

2003

НИИВА

З Н а н ь

науково-
методичний
альманах

З

Жива знання

№3/2003

Науково-методичний альманах

Випуск присвячено проблемам використання особистісно орієнтованого підходу в процесі навчання та виховання школярів. Особлива увага приділяється опису технологічних прийомів проведення особистісно орієнтованого уроку.

Альманах адресується широким верствам педагогічної громадськості області.

Редакційна колегія:

Євген БОРОДІН – голова, Галина МЕГЕГА – заступник голови.

Члени редколегії:

Микола ПОЛЯКОВ, Михайло РОМАНЕНКО, Володимир ДОЛГОПОЛІЙ, Віктор САВЧЕНКО, Володимир ПРИХОДЬКО, Віра МОРОЗОВА, Борис БРАТАНИЧ, Валерія ПІКЕЛЬНА, Любов ЗЕЛЕНСЬКА, Віра ІЛЬЧЕНКО, Юрій КАЛЮХ, Елеонора НОСЕНКО, Петро ГНАТЕНКО, Володимир КАПІТОН, Валерій ПАНФІЛОВ, Володимир ПРОНЯКІН, Олександр ТОКОВЕНКО.

Видавець-засновник:

Видавництво “Промінь”

Співзасновники:

- Управління освіти і науки Дніпропетровської обласної державної адміністрації,
- Дніпропетровський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти,
- Дніпропетровський національний університет.

Друкується за рекомендацією вченої ради
Дніпропетровського національного університету
протокол № 1/2002

Зареєстровано Міністерством інформації України
Регістраційний номер 3114 від 12.03.98. Серія КВ, 1998.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготовників і
розповсюджувачів видавничої продукції видана Державним
комітетом інформаційної політики України
Серія ДК № 263

«Оформлення К.Ткаченко
«Видавництво «Промінь», 2003

Дніпропетровськ
Видавництво “Промінь”. 2003р.

5. Образование в поисках человеческих смыслов / Под ред. Член-кор. РАО Е.В.Бондаревской. - Ростов-на-Дону: Изд-во РГПУ, 1995. - 216 с.
6. Стрельников В. Развитие личностных смыслов и ценностных ориентаций педагога // Шлях освіти. – 2001. - № 2. – С. 27-35.
7. Философия справедливости и любовь. Беседа с Эмманюэлем Левинасом // Левинас Э. Избранное: Тотальность и бесконечное. - М.; СПб: Университетская книга, 2000. – 416 с.
8. Фромм Э. Человек для самого себя // Фромм Э. Психоанализ и этика. - М.: Республика, 1993 – С. 19-190.

Староста Володимир Іванович,
доцент Ужгородського національного університету

РОБОЧІ ЗОШИТИ З ХІМІЇ НА ДРУКОВАНІЙ ОСНОВІ ЯК ЗАСІБ ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ

Представлені позиції щодо розробки авторських робочих зошитів з хімії на друкованій основі як засобу особистісно орієнтованого навчання. Вказано на необхідність навчання учнів розв'язувати та складати завдання при вивченні хімії як єдиного нерозривного процесу пізнання. Такий підхід дає можливість максимально індивідуалізувати навчальний процес за допомогою різноманітних за формою, складністю і змістом завдань, частину з яких учні складають разом з учителем чи самостійно.

Представлены позиции относительно разработки авторских рабочих тетрадей по химии на печатной основе как средства личностно ориентированного обучения. Указано на необходимость обучения учащихся решать и составлять задания при изучении химии как единого неразрывного процесса познания. Такой подход дает возможность максимально индивидуализировать учебный процесс с помощью разнообразных за формой, сложностью и содержанием заданий, часть из которых ученики составляют вместе с учителем или самостоятельно.

The positions concerning development of the author's workers note-books on chemistry on a printed basis as means personally of oriented training are submitted. Is specified on necessity of training of the pupils to the decision and drawing up of the tasks at study of chemistry as uniform indissoluble process of knowledge. Such approach enables maximum to individualize educational process with the help various behind the form, complexity and contents of the tasks, a part from which the schoolboys make together with the teacher or independently.

Рецензенти: *Гомонай В.І., завідувач кафедри фізичної та колоїдної хімії Ужгородського національного університету, професор, доктор хімічних наук*

Петечук В.М., заступник директора Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти, доцент, кандидат фізико-математичних наук

Сірко І.П., методист Закарпатського інституту післядипломної педагогічної освіти

Перелік засобів навчання в сучасних умовах знаходиться в постійному оновленні, про що свідчить, зокрема, впровадження і застосування в школах робочих зошитів на друкованій основі з різних навчальних предметів. Огляд їх використання проведено в [5, 8]; вказано, що до 1917 року в Росії було випущено тільки 12, за період 1918-1941 рр. – 46 робочих зошитів на друкованій основі, в т.ч. один зошит з хімії. За час існування Радянського Союзу були окремі спроби запровадження робочих зошитів з хімії [6], проте експерименти, що проводились здебільшого в Естонській РСР [8], не набули масових масштабів. В більшості західних країн робочі зошити широко застосовують в середніх навчальних закладах, значний досвід в цій області досягли в Угорщині, Чехії, Словаччині та інших країнах.

Робочі зошити на друкованій основі застосовують не ізольовано, а в комплексі з іншими засобами навчання. Згідно [2, с. 23] до переліку основних пріоритетних напрямів досліджень Інституту педагогіки АПН

України входить, зокрема, створення навчально-методичних комплектів та впровадження особистісно орієнтованих технологій освіти. Робочі зошити на друкованій основі, на нашу думку, повинні гармонійно поєднувати в собі вказані підходи і сприяти більш повній та комплексній реалізації функцій шкільного підручника з хімії [1]. Позитивно, що зацікавленість до створення робочих зошитів виявляють як вчителі, так і науковці (С.В.Василенко, А.М.Лікарчук, Г.І.Мальченко, М.М.Савчин, В.І.Староста, К.Є.Староста, Н.В.Титаренко та ін.). Як правило, в кожному випадку автори намагаються підібрати комплект завдань, проте залишаються відкритими питання щодо змісту, форми, складності завдань, методики їх використання тощо.

Мета даної роботи – висвітлення позицій при розробці авторських робочих зошитів з хімії на друкованій основі як засобу особистісно орієнтованого навчання [3, 4].

Основна задача робочих зошитів, на нашу думку, – допомогти вчителю та учню як на етапі вивчення та закріплення навчального матеріалу, так і на етапі контролю знань; сприяти поєднанню колективної форми ор-

ганізації навчального процесу з індивідуальними особливостями учнів; розвивати елементи самостійної роботи на уроці та вдома; створити оптимальні умови для розумового розвитку учнів, сприяти мотивації навчання та прагненню до самовдосконалення тощо. Особливо корисні такі зошити молодим вчителям, оскільки вчитель отримує орієнтовний сценарій ходу ведення уроку, який він може модифікувати спільно з учнями. Широкий спектр завдань дає змогу максимально індивідуалізувати навчально-виховний процес з врахуванням особливостей учнів та досвіду вчителя. Кожна навчальна тема робочого зошиту [3, 4], як правило, включає наступні частини:

1. Опорний конспект теми.

Мета – представити учням у формі схем, рисунків, таблиць, рівнянь реакцій найбільш важливу інформацію з даної теми. Це привчає учнів виділяти головне серед потоку інформації. Такі схеми учні використовують при вивченні нового навчального матеріалу, а також при його повторенні та закріпленні. Якщо в молодших класах такі схеми пропонуються готовими, то в старших класах учні самостійно під керівництвом вчителя їх доповнюють чи складають.

2. Комплект завдань для вивчення та репродуктивного відтворення теми.

Згідно [7, с. 164] до відомого «в педагогіці та психології правомірно висувається вимога, щоб учень навчався застосуванню знань у самому процесі їх засвоєння». Тому в даній частині зошита представлені завдання в послідовності згідно з логікою вивчення даної теми, в т.ч. передбачені експериментальні завдання для виконання в класі та вдома. Пропонуються для дослідів і об'єкти реального життя, наприклад [3, с. 4] такі: «Дослідіть, чи містить дощова вода домішки. Для цього нанесіть 3-4 краплі дощової води на скляну пластину і обережно нагрівайте її до повного випарювання води». В кожному випадку при виконанні експериментальних завдань учні записують в зошит свої спостереження та пояснення.

3. Тренувальні завдання для закріплення та контролю знань учнів.

Мета – максимальна індивідуалізація навчального процесу за допомогою різноманітних за формою, складністю і змістом завдань, частину з яких учні розробляють разом з учителем чи самостійно. Розв'язування задач в більшості посібників зводиться до використання формул згідно певних алгоритмів. Методи-

чна література описує, в основному, окремі прийоми виконання завдань, в яких переважає виконавська діяльність учня, що реалізується в рамках загального інформаційно-пояснювального підходу. Учні не завжди розуміють причину такої діяльності. Однак є [3, 4] авторська концепція, що полягає в необхідності навчання учнів розв'язувати та складати завдання при вивченні хімії як єдиного нерозривного процесу пізнання. Деякі види діяльності учнів та вчителя при зазначеному підході: розв'язування звичайної «готової» задачі; складання оберненої та аналогічної задачі до вихідної з конкретними чисельними даними; складання оберненої та аналогічної задачі до вихідної в загальному виді; складання задачі за деякими елементами, спільними з вихідною задачею; формулювання питань до задачі чи задачної ситуації, тексту підручника, таблиць тощо; пропуски в умові задачі учень заповнює своїми чисельними даними; складання задач за даною формулою чи рівнянням, схемою, таблицею, рисунком тощо; складання задач з використанням різних інформаційних джерел (підручник, довідкова література, матеріал дослідів і спостережень, інтернет тощо); складання задач з недостатніми чи надлишковими даними та ін. Деякі завдання складені за аналогією до математичних та фізичних завдань.

Частина завдань за змістом поліпредметні чи політематичні, наприклад: «Поясніть, яким чином Світовий океан сприяє перенесенню вуглекислого газу від Північного та Південного полюсів до екватора? Які процеси відбувалися б у природі, якби не було такого перенесення?» [4, с. 43].

4. Контрольні завдання.

Основна кількість завдань багатоваріантна; можливе використання їх на етапі контролю знань та вмінь учнів у формі короткочасних самостійних робіт.

Застосування робочих зошитів з хімії на друкованій основі в середніх навчальних закладах сприяє інтенсифікації навчального процесу, вони стають дієвим засобом особистісно орієнтованого навчання. Із зошитами учні працюють продуктивніше, з більшою зацікавленістю, вчителі одержують можливість максимально індивідуалізувати роботу в класі, коли кожен учень має змогу працювати на оптимальному рівні складності. Проте практика застосування робочих зошитів на друкованій основі вказує на необхідність вносити певні корективи в підготовку та перепідготовку вчителів, щоб врахувати зазначені види діяльності в школі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буринська Н. Концепція шкільного підручника з хімії // Біологія і хімія в школі, 1997 – № 4. – С. 12-15.
2. Мадзігон В.М. Інститут педагогіки: здобутки і перспективи розвитку // Педагогіка і психологія, 2001. – № 3-4. – С. 5-24.
3. Староста В.І. Робочий зошит з хімії: 8 клас. – К.: Равлик, 1997. – 80 с.
4. Староста В.І., Староста К.Є. Зошит з хімії, 10 кл.: До підручника Н.М. Буринської, Л.П. Величко «Хімія, 10 кл.». – Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 1998. – 104 с.
5. Журич А.А. О рабочих тетрадях по химии на печатной основе // Химия в школе, 1995. – № 6. – С. 13-17.
6. Зобнина Г.П. Использование печатных тетрадей для самостоятельных работ // Химия в школе, 1969. – № 5. – С. 36-38.
7. Кабанова-Меллер Е.Н. Психология формирования знаний и навыков у школьников. Проблема приемов умственной деятельности. – М.: АПН РСФСР, 1962. – 376 с.
8. Нильсон О.А. Теория и практика самостоятельной работы учащихся. Исследования роли самостоятельной работы учащихся в учебном процессе и ее эффективности при использовании рабочих тетрадей в школах Эстонской ССР. – Таллин: Валгус, 1976. – 280 с.